

NEVENA ŠKRBIĆ

POJEDINI ELEMENTI DUHOVNE KULTURE PRIMORSKIH BUNJEVACA

Nevena Škrbić
Etnografski muzej Istre
HR 52000 Pazin

UDK:398.3(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Ur: 2000-04-10

Ovaj prilog rezultat je terenskog istraživanja u selima podno Kapele i pod Senjskim bilom. Njime su se nastojale prikazati određene teme iz duhovne kulture primorskih Bunjevaca, konkretnije, vjerovanja u nadnaravna bića i pojedine elemente pogrebnih običaja. Te dvije teme međusobno su usko povezane: vjeruje se, primjerice, da preobražaj pojedine osobe u nadnaravno biće djelomice ovisi i o određenim pojedinostima pri njezinu pogrebu. Brojni stanovnici ovog kraja vjerovali su, a pojedini i danas vjeruju, u niz nadnaravnih bića: vile, *vrimenjake* (krsnike), *viške* ili *viščetine* (vještice), njima slične more, *vukodlačine* (vukodlake), *lampire* (vampire) i *mračinjake*. Glavne razlike između njih su u tome jesu li s *Božje strane* ili nisu te pripadaju li ljudskom rodu. U radu su također opisani sljedeći elementi pogrebnih običaja: proricanja smrti, *čuvarina*, odijevanje pokojnika, prilozu u škrinju, pogreb neudate djevojke, odnosno neoženjena mladića te *počivala* ili *mirila*. Prikupljeni podatci pokazuju da su u brojnim običajima primorskih Bunjevaca sačuvani pojedini stari oblici. Iznimno je značajno i to što stanovništvo ovog područja svoje običaje ne obavlja isključivo radi produženja tradicije, već često pojedini čin u njihovim očima ima točno određenu funkciju. Stoga je dodatno istraživanje duhovne kulture primorskih Bunjevaca svakako potrebno i zbog boljeg dokumentiranja tradicijske kulture ovog kraja i zbog toga što pojedini podatci mogu pomoći u objašnjavanju značenja određenih običaja i u drugim krajevima, gdje su ti elementi već zaboravljeni.

Uvod

Ovaj rad rezultat je terenskog istraživanja u selima podno Kapele i pod Senjskim bilom, a bavi se određenim temama iz duhovne kulture stanovnika tog kraja. Riječ je o vjerovanjima u nadnaravna bića i o životnim običajima, od kojih

su na terenu sustavnije obrađeni pogrebni običaji, dok su predsvadbene i svadbene običaji te običaji vezani uz porod samo dotaknuti. Stoga će u ovom prilogu biti izložene dvije temeljitije ispitane cjeline, vjerovanja u nadnaravna bića i pogrebni običaji. Na njihovu usku povezanost upućuje više kazivača, koji naglašavaju kako preobražaj pojedine osobe u nadnaravno biće djelomice ovisi i o određenim pojedinostima pri njezinu pogrebu. Premda se tijekom relativno kratkog boravka na terenu nisu mogle obuhvatiti sve relevantne pojedinosti pa je za cjelovitije poimanje navedenih tema svakako potrebno dodatno istraživanje, ipak se i u tih nekoliko dana došlo do niza dragocjenih podataka. Glavni je razlog tome taj što su kazivači bez prevelikih ograda govorili i o onim elementima duhovne kulture o kojima se u drugim krajevima često nerado priča, kao što su predznaci smrti, uroci, vjerovanja u vile i *viške* (vještice) i sl. Naime, pokazalo se da neki od njih i sada vjeruju u to da im se nadnaravna bića povremeno upleću u svakodnevni život te da se prema određenim znakovima mogu predvidjeti buduća zbivanja.

Ovo područje posebno je zanimljivo za etnologa i zato što su se u pojedinim običajima i do danas sačuvali brojni stari elementi. Zanimljivo je da stanovništvo ovoga kraja svoje običaje ne obavlja isključivo radi produženja tradicije, već često pojedini čin u njihovim očima ima točno određenu funkciju.

Prikupljeni podaci prilično su ujednačeni, ali se prema kazivanjima da zaključiti da su se u selima bližima Senju pojedini običaji napuštali prije nego u udaljenijim mjestima, zbog nešto jačeg gradskog utjecaja. Podatci za Rakitu, selo koje se nalazi u podgorskom području, razlikuju se u nekim pojedinostima od ostalih kazivanja. To se u prvom redu odnosi na podatke o *mirilima* ili *počivalima*, koja su, prema izvorima, u Podgorju bila znatno oblikovanija od onih podno Kapele i Senjskog bila.

Budući da je riječ o području neuobičajeno očuvanog tradicijskog načina življenja, valja naglasiti potrebu daljnjeg etnološkog istraživanja, to više što je ovaj kraj znatno depopuliran, a preostalo stanovništvo uglavnom se ubraja u visoku starosnu skupinu.

Vjerovanje u nadnaravna bića

Podatci prikupljeni na terenu pokazuju da su brojni stanovnici ovog kraja vjerovali, a pojedini i danas vjeruju, u niz nadnaravnih bića. To su: vile, *vrimenjaci* (krsnici), *viške* ili *viščetine* (vještice), njima slične more, *vukodlačine* (vukodlaci), *lampiri* (vampiri) i *mračinjaci*. Ključna je razlika između ovih vrsta, prema riječima kazivača, u tome je li pojedino biće s *Božje strane*¹ ili ne.

¹ Taj su izraz rabili kazivači iz Žuklja, uz tumačenje da ni bića s *Božje strane* nisu apsolutno dobra. Naime, ona su prevrtljiva te mogu naškoditi osobi koja im se nečim zamjeri.

Nadalje, vrlo je značajno, kako navode u Panjićima, pripada li ono *zemaljskom*, odnosno ljudskom rodu i živi li u selu među običnim smrtnicima.

Stanovnici ovog kraja osobito rado govore o *vilama*. Jedan od razloga njihovoj popularnosti svakako je taj što ih poimaju kao relativno plemenita i fizički privlačna bića. No, to se djelomice može rastumačiti i sviješću kazivača o tome kako mnogi smatraju priče o *vili Velebita* specifičnošću tog područja. Stoga su nerijetko i sami stanovnici počeli priče o vilama shvaćati kao vrlo važan, ako ne i najvažniji element svoje duhovne kulture pa ih pojedinci poimaju i kao svojevrsno utjelovljenje svog identiteta. Vile smatraju bićima s *Božje strane*, što u Žuklju tumače pričom o tome kako su one zaštitile Majku Božju i Isusa od progonitelja. Josip Margeta priča kako je jednom prilikom Marija s djetetom u naručju protrčala pokraj vila dok su one sijale žito. Svega nekoliko trenutaka kasnije one su već vršile žito, što je u skladu s vjerovanjem kako vile mogu obaviti sve zemaljske poslove mnogo brže od ljudi. Tada je do njih stigla vojska u potrazi za Isusom. Zapovjednik ih je upitao kada je Marija tuda prošla, na što su one odgovorile da je to bilo još dok su sijale. Ne znajući da je riječ o vrlo kratkom razdoblju, vojska je odustala od potjere, a vile otada prati Božji blagoslov. Prema svim prikupljenim podacima, riječ je o vrlo lijepim mladim djevojkama duge kose, odjevenim u bjelinu, koja simbolizira njihovu nevinost, budući da se nikada ne udaju. Njihovu ljepotu ističu u mnogim izrekama, tako da se za vrlo lijepu curu govorilo da je *ko vila nagorkinja*, kako navodi Marta Tomljanović iz Panjića. Jedino što, prema riječima kazivača iz Panjića i Žuklja, nagrđuje njihov izgled, to su kopita koja imaju umjesto nogu. Izraz *vila nagorkinja* proizlazi iz vjerovanja da ova bića žive po šumom prekrivenim gorama. I danas pojedini kazivači vjeruju da one noću na čistinama vode kola, a na tlu nakon toga ostane trag koji kazivači nazivaju *vilenjskim* ili *vilenskim kolom*. Jela Margeta iz Žuklja kaže kako takva mjesta treba izbjegavati jer bi tu osobu *mogle dignit vile. Vele, naiša je na vilensko kolo pa ga začaralo*. Smatralo se da vile mogu kazniti ljude za njihova nedjela. Kazivači spominju da su od svojih starijih čuli kako one također mogu oteti pojedinu osobu ako se ona nađe sama u šumi, pogotovo ako je riječ o zgodnom mladiću, ali i o djevojci izrazite ljepote. U Panjićima su prije pedesetak godina višednevno izbjivanje jedne djevojke iz sela njezini suseljani protumačili pričom o takvoj otmici. Vilama pripisuju sposobnost letenja. Također kažu da ponekad noću ljudima krađu konje pa ih po cijele noći jašu, koriste ih za vršidbu žita te ih pred jutro vraćaju u štalu. Ukradeni konj se može prepoznati po izrazito zamršenoj grivi koja se teško raspleće, budući da mu, prema kazivanjima, vile spletu pletenice. Vile su ušle i u narodne pjesme ovog kraja.

Tako se, primjerice, pri prolasku svadbene povorke kroz selo pjevala sljedeća pjesma:²

*Gorom jezde kićeni svatovi.
Iz gore im vila progovara:
"Kam jezdite, kićeni svatovi,
kam jezdite, kam konje morite?
Umrla je prošena djevojka,
na umoru majci govorila:
Lipa majko, svate dočekajte,
lipa majko, svate darovajte.
Svakom svatu po jednu naranču,
a mom draganu svilenu maramu.*

Među pozitivna bića nadnaravnih moći ubrajaju se i osobe koje se od svojih suseljana razlikuju po sposobnosti kontroliranja vremenskih prilika. U ovom kraju takve pojedince nazivaju *vrimenjacima*.³ Vjeruje se da oni mogu pogledom utjecati na promjenu vremena. Tako Jela Margeta iz Žuklja navodi: *Govorija je moj pokojni ćaća kad se neko zagleda u zrak: "Gleda u zrak ka vrimenjak!" On iđe i gore glavu drži vajk.* Kazivači nisu znali može li se prema nekakvim znacima pri rođenju djeteta odrediti ima li ono takve moći.⁴

Suprotnost takvim osobama korisnim za zajednicu predstavljaju *viške* ili *viščetine*. Većinom ih opisuju kao starije žene neugledna izgleda, od kojih su pojedine udate. One mogu naškoditi svojim suseljanima, bilo *morenjem* (mučenjem) pri spavanju, bilo bacanjem uroka. Marta Tomljanović iz Panjića napominje da *viške* iz zavisti najčešće *smetaju curam i mladim ženama*. Za svadljive i pakosne žene kažu da su *prave viščetine*. Vjerovanje u ova bića i danas je živo u pojedinim selima. Tako, primjerice, u Žuklju jednu suseljanku opisuju kao *višku*, budući da ona, kako kažu, proizvodi velike količine sira, a nema nijednu kravu. Naime, drže da te osobe mogu ukrasti mlijeko tuđih krava bez dolaženja u neposredan dodir sa životinjama. Stoga ako krava počne davati mnogo manje mlijeka, kazivači to pripisuju *viškama*. Prema riječima Ane Samardžije u Rakiti su vrtložni vjetar smatrali vještijim kolom: *Kad bi mi sušili*

² Identičan tekst zabilježili smo i pri terenskom istraživanju u Gackoj dolini: M. FRIŠČIĆ et. al., 1999, 236.

³ Isti naziv za osobe tih sposobnosti zabilježen je i pri terenskom studentskom istraživanju u Pazarištima u Lici 1996.

⁴ Na pitanje je li za djecu rođenu u košuljici bilo vezano neko vjerovanje, Jela Margeta je odgovorila da se za tu osobu smatralo da će biti izrazito sretna u životu.

sijeno, a vrtuljak po srid pa sijeno raznese i ostane čista ledina. Onda je moj did pljućkao na to i govorio da to viška kolo vodi. Također im pripisuju sposobnost letenja te pretvaranja u razne životinje: u kokoši, u *lapurice* (vrsta noćnih leptirica) itd. U obličju kakve sitnije životinje one se noću kroz ključanicu uvlače u kuće suseljana pa im legnu na prsa i ne daju im disati. Ukućani su se od toga nastojali zaštititi stavljanjem vijenca od češnjaka oko vrata, budući da se vjeruje kako *viške* ne podnose taj miris. Također smatraju da se na određene načine može otkriti njihov identitet. Tako Jela Margeta iz Žuklja tumači: *A kada je obnoć ositiš da dođe povrh tebe, ne smiš se privrćat, nego čvrsto ćapat i držat je. Da bi se onda ona kazala.*

Viškama vrlo slična bića su *more*. Riječ je, kako kažu, također o živim ženama koje se noću uvlače u domaćinstva i *more* ukućane. U Panjićima napominju da je jedina bitna razlika između *viške* i *more* u tome što *viške* najčešće napadaju odrasle, dok *more* *dicu* *čućaju*, tj. sisaju im grudi. Na taj način kazivači tumače bolest poradi koje su djeci oticala prsa, a koja je do prije četrdesetak godina bila prilično učestala u ovom kraju. Vjeruje se da i njima smeta miris češnjaka, pa su stoga Josip i Jela Margeta iz Žuklja svojoj djeci prije spavanja stavljali oko vrata vijenac od češnjaka.

Među izrazito zla bića ubrajaju se i *vukodlačine*. To biće kazivači opisuju kao zvijer sličnu vuku, a kao argument za to navode njegov naziv. Govore kako se on noću pojavljuje na raskrižjima te može nauditi ljudima. U Žuklju tumače da se pojedine osobe nakon smrti pretvaraju u *vukodlačine* zbog svojih grijeha. U Panjićima i Žuklju navode da se to može dogoditi i ako pokojnika preskoči mačka pa se stoga tijekom *čuvarine* na to jako pazi.⁵

Vrlo je sličan i opis *lampira*, u koje se također pojedine osobe preobrazu nakon smrti. Isto tako su vrlo opasni za ljude.⁶

Zabilježeno je i vjerovanje u *mračinjake*. Kazivači ih prikazuju kao zla bića koja se pojavljuju noću, i to većinom na raskrscima, u vidu stoga od crnog trnja. Drže da naglo narastu kad netko stane pred njih te mogu satrati tu osobu. U Žuklju smatraju da su to kažnjene duše grešnika. Vrlo je zanimljivo kazivanje Miće Biondića iz Ljubežina, koji vjeruje da mu se jednom prilikom *mračinjak* ispriječio na putu: *To je bilo 41. godine, ja san iša od sestre, koja je tamo gor bila udata. U noćno doba, moglo je bit oko 12, 1 sat, ja san vidija, nešto se valja nizbrdo kao oni stog, ali crno. To je bija mračinjak. Ja san se onda vratija natrag na cestu i okolo cestom.*

⁵ Mičo Biondić iz Ljubežina navodi da mačka ne smije boraviti blizu pokojnika zato što bi ga mogla *naćet* pa bi u tom slučaju pobjesnila.

⁶ Kazivači nisu znali ostale pojedinosti o nastanku i sposobnostima ovog bića.

Navedeni podatci pokazuju da kazivači nerijetko drže kako se i ljudi nakon smrti mogu preobraziti u nadnaravna bića, a to ponekad ovisi i o određenim zbivanjima vezanim za pogreb pojedinca.

Neki elementi pogrebnih običaja

Stanovnici Panjića, Žuklja, Ljubežina i Rakite vjeruju da određene pojave i događaji proriču skorbu smrti pojedinca. Na to, prema riječima svih kazivača, mogu upućivati određena zbivanja u prirodi. Tako, primjerice, kriještanje gavrana nad kućom tumače kao predznak smrti nekog od ukućana. Nadalje, vjeruju da će netko ubrzo umrijeti ako svježe iskopani grob pokisne. Zvijezda padalica znak je da je tog trenutka netko umro. Kad bi je ugledali, stanovnici Rakite su izgovarali:

*Sjajna zvijezdo, Bog ti sretan put dao,
a naše duge Bog pomilovao.*

Pojedina gatanja o smrti ukućana vezana su i za određene godišnje običaje, prije svega za božićno vrijeme. Tako se na Badnjak na osnovi kretanja dima božićne svijeće zaključivalo koja će od osoba okupljenih oko stola prvi umrijeti. U Žuklju su obraćali pozornost na ureze u lopatici božićne pečenke: prema njihovom broju, napominju kazivači, moglo se odrediti koliko će stanovnika tog područja umrijeti tijekom sljedeće godine. Vjeruje se i da određeni snovi također upućuju na smrtni slučaj. Tako u Žuklju i u Rakiti navode da san o ispadanju ili vađenju zuba ima takvo značenje. Josip Margeta iz Žuklja uvjeren je da san o ispadanju zuba nedvojbeno upućuje na skorbu smrt u užoj obitelji, budući da je on takvo iskustvo imao noć uoči kćerkine smrti. Ana Samardžija iz Rakite dodaje da ako osoba sanja kako je čin vađenja zuba bolan, to upućuje na smrt člana uže obitelji, a ako to nije slučaj, umrijet će netko manje blizak. Prema određenim znacima vezanim uz već preminulog ukućanina prognozira se hoće li još netko iz tog domaćinstva umrijeti. Prema podacima za sela Žukalj i Rakita, riječ je o otvorenim očima pokojnika, o ostavljanju otvorenih vrata za njime, o pucketanju nosila pod škrinjom, o slijeganju zemlje u svježe zatrpan grob i sl.⁷

O umirućoj osobi uglavnom se brinula njezina obitelj. No, prema riječima kazivača, bilo je i žena vještih pripravljanju napitaka od trava, pa su i njih ukućani pozivali kako bi ublažile bolove teškim bolesnicima. Vrlo su često i ostali suseljni pomagali obitelji osobe na samrti. Svoju solidarnost iskazivali su

⁷ U Žuklju tumače da se zemlja uliježe u raku ako pokojnik nije ispovjedio svoje grijeh.

time što su obavljali većinu priprema za pogreb, kao što su izrada nosila i škrinje za pokojnika,⁸ kopanje rake i sl. Sve to radili su bez ikakve naknade.

Seosko zajedništvo odražavalo se i prilikom traženja oprosta od umirućega te posebno tijekom *čuvarine*. Tom je prilikom većina pokojnikovih susedljana svraćala navečer u njegovu kuću i sve do jutra bdjela uz postelju na kojoj je bio položen preminuli. Priređivala se i zakuska.⁹ Na *čuvarinu* su dolazile osobe različite dobi, pa je to za momke i djevojke nerijetko bilo i prilika za sastajanje. Ovaj se običaj bitno izmijenio u poslijeratnom periodu, kada su pokojnike počeli prevoziti u mrtvačnicu odmah nakon njihove smrti. Naime, i dalje se u okolici Senja u kući preminuloga održava sastanak pod istim nazivom, premda sam pokojnik pritom više nije u kući. Okupljaju se susjedi i prijatelji obitelji te izražavaju sućut, ali ne provode u kući čitavu noć niti sudjeluju bitno u pripremama za sprovod. Opisane transformacije nisu zahvatile sva mjesta ovoga kraja istodobno: kazivači naglašavaju kako se u selima blizu Senja običaj počeo mijenjati odmah nakon Drugoga svjetskog rata, dok se u Žuklju zadržao gotovo bez promjena sve do prije desetak godina. No, ponegdje se običaj i do danas zadržao u autentičnijem obliku. Takav je slučaj u Panjićima, gdje u pojedinim domaćinstvima pokojnik još uvijek ostaje u kući sve do sprovoda.

Svi kazivači ističu kako se, otkada pamte, pokojnika nastojalo pokopati u što svečanijoj odjeći. Josip Margeta iz Žuklja naglašava kako se pojedincima za tu priliku kupovala potpuno nova odjeća. Na noge su se preminulima navlačile crne papuče, što je i danas slučaj.¹⁰ U škrinju su se uz pokojnika ponekad prilagali i određeni predmeti. Tako se u cijelom kraju u pravilu u lijes stavljala svijeća. Rimokatolici se još i danas pokapaju s krunicom u rukama. U Panjićima navode da su se osobe koje su hodale uz pomoć štapa ili štaka, nerijetko s njima i pokapale. Više kazivača napominje kako se osobama koje su bile oženjene, odnosno udate, na ruci ostavljao vjenčani prsten. Nadalje, u svim selima ističu da je položaj ruku pokojnika pri pogrebu ovisio o tome je li ta osoba bila u braku ili nije. Naime, kada je riječ o osobi koja je bila vjenčana, ruke bi joj se prekrizile na prsima. U Panjićima ovakav postupak tumače time što je tog pojedinca svećenik

⁸ Obitelj pokojnika samo bi trebala osigurati materijal za njihovu izradu, a to su u većini slučajeva bile jelove daske.

⁹ Do Drugoga svjetskog rata pritom su se pripremale velike količine jela i pića: pekli su se janjci i prasci, točilo vino i sl., što se u pojedinim dijelovima Like radi i danas. No, otada se razmjeri gozbe postupno smanjuju te se danas to svelo na vrlo umjerenu zakusku.

¹⁰ Marta Tomljanović iz Panjića kaže da su se pojedinim pokojnicima obuvale i cipele. Navodi primjer svoga nećakova preminulog susjeda, koji je zamolio ženu da ga pokopa u cipelama, uz obrazloženje da je u životu grijehio pa će za kaznu nakon smrti morati mnogo hodati.

prekrižio pred oltarom na vjenčanju. U obrnutom slučaju, ruke bi se ispružile uz tijelo. Zanimljiv segment pogrebnih običaja kod primorskih Bunjevaca predstavlja i sprovod neudate djevojke, odnosno neoženjena mladića. U sprovod takve osobe uključivali su se elementi povezani sa svadbom, što se, prema riječima kazivača iz Panjića i Rakite, održalo i do danas.¹¹ U tim se slučajevima pogrebna povorka formira tako da nalikuje na svadbenu: škrinju prate mladić ili djevojka koji predstavljaju mladoženju, odnosno mladu, te su stoga odjeveni u vjenčano ruho. Prisutne su i *svatice*, koje inače imaju vrlo istaknutu ulogu u svadbenim običajima. U svim je selima zabilježen i podatak da se preminuli odijeva u odjeću za svadbu. Pokojnici se na glavu stavlja vijenac ispletan od biljke pavenke, koja je neizostavni element svadbe u ovom području, a simbolizira mladinu nevinost.¹²

Nezaobilazna tema za ovaj prostor su i *počivala* ili *mirila*. Naime, sve do Drugoga svjetskog rata, a katkad i nakon toga, škrinju su s pokojnikom na groblje pješice nosila po četvorica muškaraca. Budući da je put od pojedinih sela, primjerice Rakite, do groblja bio dug po nekoliko kilometara, to je bio vrlo naporan zadatak, pa se pri nošenju škrinje izmjenjivalo više skupina, najčešće tri. Stoga je povorka putem nekoliko puta zastajala kako bi sljedeća grupa preuzela nosila sa škrinjom. Za njihov predah bila su predviđena zaravnjena mjesta uz put prema groblju. Stanovnici ovog kraja najčešće ih nazivaju *počivalima*, a etimologiju naziva tumače time što se ondje pogrebna povorka zaustavljala da se malo odmori, *počine*. Većina kazivača tvrdi da se *počivala* nisu posebno obilježavala. Iznimku predstavlja kazivanje Ane Samardžije iz Rakite, prema kojemu su *počivala* ili *mirila* u Podgorju bila uređenija i arhitekturom istaknutija nego u području pod Kapelom i Senjskim bilom. Pri zaustavljanju svaka pogrebna povorka položila bi na *mirila* po jedan kamen. Kamenje se nije postavljalo uz samu škrinju, već se slagao kamen do kamena. Tako su s vremenom na tim mjestima izrasli zidići rađeni u suhozidu. Naziv *mirila* kazivačica objašnjava time što se *po tom kamenju moglo mirit koliko je mrtvih otišlo*. Kazivači iz Žuklja spomenuli su da se nerado zadržavali na *počivalima* jer se tu vraćaju duše preminulih pa *tu straši*. Više kazivača istaklo je *počivala* ili *mirila* kao specifičnost svog zavičaja.

Sudeći prema dosad prikupljenoj građi, riječ je o području u kojem su u nekim slučajevima i do danas ostali sačuvani pojedini stari segmenti običaja i vjerovanja. Stoga je dodatno istraživanje duhovne kulture primorskih Bunjevaca

¹¹ Takvi elementi prisutni su i u pogrebnim običajima drugih skupina Bunjevaca.

¹² Biljka pavenka ima vrlo istaknuto mjesto u svadbenim običajima čitave Like. N. ŠKRBIĆ, 1999, 107-131.

svakako potrebno, i zbog boljeg dokumentiranja tradicijske kulture ovog kraja, i zbog toga što pojedini podatci mogu pomoći u objašnjavanju značenja određenih običaja i u drugim krajevima, gdje su ti elementi već zaboravljeni.

Popis kazivača

1. Miroslava Tomljanović, r. Tomljanović 1920., Panjići (Podbilo), Krivi Put
2. Marta Tomljanović, r. 1908., Panjići (Podbilo), Krivi Put
3. Krunoslav Krmpotić, r. 1940., Tomići (Podbilo), Krivi Put
4. Marija Tomljanović, r. Jelinić 1953., Panjići (Podbilo), Krivi Put
5. Josip Margeta, r. 1915., Žukalj
6. Jela Margeta, r. 1919., Žukalj
7. Manda Margeta, r. Biondić 1931., Žukalj
8. Grgo Nekić, r. 1918., Žukalj
9. Mićo Biondić, r. 1923., Ljubežine
10. Jelka Biondić, r. 1924., Ljubežine
11. Pere Prpić, r. 1930., Francikovac
12. Ana Samardžija, r. 1915., Rakita, živi u Senju
13. Zora Tomljanović, r. Rončević 1923., Rončevići, Krivi Put, živi u Senju
14. Marko Babić, r. 1916., Donja Ažić Lokva, živi u Senju
15. Ivan Tomljanović, r. 1912., Zamaić (Alan), živi u Senju.

Literatura

- Marija FRIŠČIĆ, Snježana KLOPOTAN, Ines LASIĆ, Magdalena MIJAKOVIĆ, Nevena ŠKRBIĆ, Život mladih, pripreme za brak i sklapanje braka u Gackoj dolini, *Grad Otočac*, 5, Otočac, 1999, 169-251.
- Nevena ŠKRBIĆ, Pavenka – djevojačka večer i pletenje svadbenog vijenca, *Etnološka tribina*, 22, Zagreb, 1999, 107-130.

EINIGE ELEMENTE DER GEISTLICHEN KULTUR DER KUESTENLAENDISCHEN BUNJEWATZER

Zusammenfassung

Dieser Beitrag ist Resultat einer Untersuchung des Terrains in den Doerfern vor dem Kapela-Gebirge und vor dem Senjsko Bilo. Mit diesem Artikel wollte die Autorin einige Themen aus der geistlichen Kultur der kuestenlaendischen Bunjewatzer beschreiben, dh. den Glauben in uebernatuerliche Wesen und einige Elemente der Begraebnissitten. Diese zwei Themen sind eng verbunden: man glaubt zum Beispiel dass die Umgestaltung einer Person in ein uebernatuerliches Wesen mit manchen Einzelheiten bei ihrem Begraebnis verbunden sei. Viele Einwohner in dieser Gegend glaubten (manche glauben noch heute) in eine Reihe uebernatuerliche Wesen: Feen, Druckgeister, Unholde... Der wesentliche Unterschied zwischen diesen Wesen steht in der Frage ob sie von der Gottes Seite kaemen oder nicht, und ob sie dem Menschengeschlecht gehoeren wuerden. In dieser Arbeit sind auch folgende Elemente der Begraebnissitten beschrieben: Voraussagen des Todes, sgn. Hueten des Gestorbenen, Begraebnis des Maedchens und des Juenglings, Beitrage in den Totenschrein, sgn. Totenraststaetten auf dem Weg nach dem Friedhof. Die gesammelten Beitrage zeigen, dass in vielen Sitten der kuestenlaendischen Bunjewatzer viele alten Formen des Lebens bewahrt seien. Es ist besonders kennzeichnend, dass die Einwohner ihre Sitten nicht nur wegen der Fortsetzung der Tradition erhielten – jeder Akt hat in den Augen der Bunjewatzer eine praezise Funktion, und deswegen ist eine zusaetzliche Untersuchung der geistlichen Kultur der kuestenlaendischen Bunjewatzer sehr noetig. Nur so kann man die Bedeutung der traditionellen Kultur besser dokumentieren und erklaren, und solche Daten koennen sehr viel bei der Erklarung der Bedeutung etlicher Sitten in anderen Gebieten helfen, wo diese Sitten schon vergessen sind.

SOME ELEMENTS OF THE SPIRITUAL CULTURE OF BUNJEVCI FROM THE COAST

Summary

This article has been the result of field researches in some villages beneath Kapela and Senjsko Bilo aiming to describe some themes from the spiritual culture of Bunjevci from the Coast, in this particular case their believings in supernatural beings and also some elements from their funeral habits. The two themes are in fact closely linked one with the other. For instance, it is believed that the transformation of one person into a supernatural being depends partially also on some details on the funeral. Numerous inhabitants of this region used to believe, and some believe even nowadays, in series of supernatural beings such as: pixies, vampires, witches, werwolves. The main distinction among them is whether they come from the "God's side" or not and whether they belong to a human race. There are also some other funeral habit elements described in this work such as: death predictions, dressing of the deceased person, contributions into a chest, funeral of an unmarried girl or an unmarried boy. All these particulars display that in the habits of Bunjevci from the coast were preserved some very old forms. Of the exceptional importance has also been the fact that the inhabitants of this region keep up to the habits not only for the continuance of tradition, but because very often the single act in their eyes is having exactly determined function. Therefore, additional researches of the spiritual culture of Bunjevci from the coast is certainly required either for better documentary evidence of the traditional culture of this region or because some particulars can help in explaining significance of the particular habit in some other regions, where such elements have already been forgotten.